

MAKTABGACHA TA'LIMDA BOLALARNI KOMIL INSON RUHIDA TARBIYALASHNING PEDAGOGIK OMILLARI

*Andijon viloyati Jalaquduq tumani
19-Son DMTT direktor o'rinbosari
Abduhakimova Nilufar Jumaboy qizi*

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tizimida bolalarni komil inson ruhida tarbiyalashning pedagogik omillari, ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mazmuni hamda tarbiyaviy jarayonning samarali usullari yoritilgan. Shuningdek, bolalarda milliy qadriyatlar, axloqiy sifatlar, vatanparvarlik, insonparvarlik va ijtimoiy faollikni shakllantirishning pedagogik jihatlari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, komil inson, ma'naviy-axloqiy tarbiya, pedagogik omillar, barkamol avlod, tarbiya jarayoni, milliy qadriyatlar, shaxs kamoloti.

PEDAGOGICAL FACTORS OF EDUCATING CHILDREN IN THE SPIRIT OF A PERFECT HUMAN BEING IN PRESCHOOL EDUCATION

Annotation

This article highlights the pedagogical factors of educating children in the spirit of a perfect human being within the preschool education system, the essence of spiritual and moral education, and effective methods of the educational process. In addition, the pedagogical aspects of developing national values, moral qualities, patriotism, humanism, and social activity in children are analyzed.

Keywords: preschool education, perfect human being, spiritual and moral education, pedagogical factors, harmoniously developed generation, educational process, national values, personal development.

Mamlakatimizda ham maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish, bolalarning sifatli ta'lim va tarbiya olishi uchun zamonaviy shart-sharoitlar yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida yosh avlodni ma'naviy yetuk, mustaqil fikrlaydigan, vatanparvar va intellektual salohiyatli insonlar etib voyaga yetkazish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri sifatida belgilangan. Bu esa maktabgacha ta'lim tashkilotlari zimmasiga yanada katta mas'uliyat yuklamoqda.

Komil inson — bu yuksak ma'naviyatli, axloqan pok, mustaqil fikrlaydigan, jamiyat manfaatini qadrlaydigan shaxsdir. Bolalarda ushbu sifatlarni shakllantirish

uzluksiz pedagogik jarayon orqali amalga oshiriladi. Maktabgacha yosh davri esa bu jarayonning poydevori hisoblanadi.

Zero, Ozod va obod vatanda yashayotgan ertangi kunimizning davomchilari bo'lgan yoshlarimiz uchun barcha qulayliklar va imkoniyatlar yaratilganligidan mamnun bo'lasan kishi. Bolalar va yoshlar uchun sarflanadigan moddiy va ma'naviy xarajatlar tez kunlarda o'z samarasini bermoqda. Bolalar va yoshlar ta'lim-tarbiyasi uchun qilingan ezgu ishlar bu tinchligimiz va farovonligimizni kafolati ekanligini barchamiz yaxshi tushunamiz. Bugungi globallasuv va axborotlashuv davrida yosh avlodni har tomonlama barkamol, ma'naviy yetuk hamda mustaqil fikrlaydigan shaxs sifatida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichi bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim o'rin tutadi. Chunki aynan shu davrda bolaning dunyoqarashi, xarakteri, axloqiy qarashlari va ijtimoiy munosabatlari shakllana boshlaydi. Komil inson tarbiyasi sharq mutafakkirlari tomonidan ham muhim masala sifatida e'tirof etilgan. Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy kabi allomalar insonning ma'naviy yetukligi va axloqiy pokligini jamiyat taraqqiyotining asosiy omili deb hisoblaganlar. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni komil inson ruhida tarbiyalash zamonaviy pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biridir. Insoniyat hayotida shiddatli o'zgarishlar bilan globallasuv jarayoni davom etayotgan bir paytda, inson ongi va qalbi uchun kurash bormoqdaki, yoshlarimizni g'arbdan ommaviy madaniyat elementlari sifatida kirib kelayotgan ularni fikri va ongini zaharlovchi turlicha zararli g'oyalarning xuruji kuchaymoqda. Bunday paytda o'z-o'zidan ravshanki har tomonlama shakllanish va o'sish pallasida bo'lgan yoshlar bu kurashning ob'ekti bo'lib qolmoqdalar. Yoshlarimizni Vatanparvarlik va milliy g'urur ruhida tarbiyalash ularni globallasuv jarayoni calbiy ta'siri va oqibatlaridan saqlash o'zini shu yurtning erkin fuqarosi deb bilgan barcha insonlarning oldida turgan eng muhim vazifadir.

Yoshlarimiz kelajagining porloq bo'lishiga rahna solayotgan nomunosib g'ayri insoniy axloq ko'rinishlari tarqalmasligi uchun quyidagi ishlarni amalga oshirish kerak deb hisoblayman.

1. Mamlakatimizda yuksak ilmiy salohiyatga chuqur bilim va hayotiy tajribaga ega bo'lgan, ko'pni ko'rgan insonlar ko'p. Hayotni achchiq chuchugini totigan intellektual qatlam ziyolilarimiz bilan har qancha faxrlansak arziydi. Ahli donish ustoz murabbiylar, mohir pedagoglar, fidoiy vrachlarimiz hamda mohir muhandislarimiz qo'yinki nuroniy bobo va buvilarimiz bor. Oilalar ibratli bo'lgan ota onalarimiz borki, ularni yoshlar tarbiyasi bo'yicha bilimlari, amaliyotlaridan keng foydalanishimiz darkor. Bu borda "Oila instituti", "Mahalla universiteti" kabi ta'lim muassasalari bola tarbiyasida shug'ullanish uchun amaliyotga tatbiq qilinsa nur ustiga a'lo nur bo'lar edi.

2. Shaxsiy na'muna va ibrat asosida tarbiyalash hamma davrlarda tarbiyaning asosiy omili bo'lib kelgan. Oila institutida tarbiya masalasiga mahallada bolalar va

yoshlar axloqli odobli bo‘lishiga kuyinchaklik masalasini o‘tkirlashtirish zarur. Ayni shu masalada muhtaram prezidentimiz “Oila”ni qo‘llab quvvatlashni yanada takomillashtirish bo‘yicha 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan “Taraqqiyot strategiyasi”ning bosh maqsadi sifatida o‘z fikr mulohazalarini va qarashlarni ta’kidlab o‘tdilar.

3. Oilada yoshlikdan boshlab bolalarni mehnat qilishga o‘rgatish orqali tarbiyalash, aynan mehnat qilish orqali ota-onalarga, qarindoshlarga, el yurtga hurmat e’tibor tuyg‘ularini singdirish, Vatanimiz jamolini aqliy va jismoniy mehnat natijasida chiroy ochayotganini his etish kerak. O‘z mehnatidan zavqlanish el-yurt koriga yarayotganidan faxrlanish tuyg‘usini shakllantirish darkor. “Ta’lim to‘g‘risida”gi qonunning yangi tahririda bolani intellektual, ma’naviy-axloqiy, etik, estetik va jismoniy jihatlariga maktabgacha ta’lim yoshidan boshlab etibor qaratish lozim ekanligiga alohida etibor berish kerakligi keltirib o‘tilgan.

4. Har bir oilada ota-onaning o‘rni va ma’suliyatini oshirish, bolalar tarbiyasida ayniqsa otaning talabchanligi, mulohazakorligi hamda me’yoriy g‘amxo‘rligi katta ahamiyatga egadir. Bu borada jamiyatda bolani ta’lim va tarbiya berishning xalqaro platformasiga o‘tish har bir ota-onaning bola oldidagi majburiyatlari bo‘yicha kerak bo‘lsa noqobil oilalarda ham keng ko‘lamli profilaktik va inklyuziv ta’lim-tarbiya jarayonini yo‘lga qo‘yishni taqozo qilmoqda. Bu esa ba’zi noqobil otalar va onalarni ma’naviy jihatdan sog‘lomlashtirishni ham nazarda tutadi.

Zero o‘g‘il bolalarni mehnatsevar qo‘rqmas, jasur va mard bo‘lishida ota-onaning o‘rni juda ahamiyatlidir. Shuning uchun ham “Pedagogika”da “bola yetaklovchi” ma’nosida ko‘proq ota nazarda tutiladi.

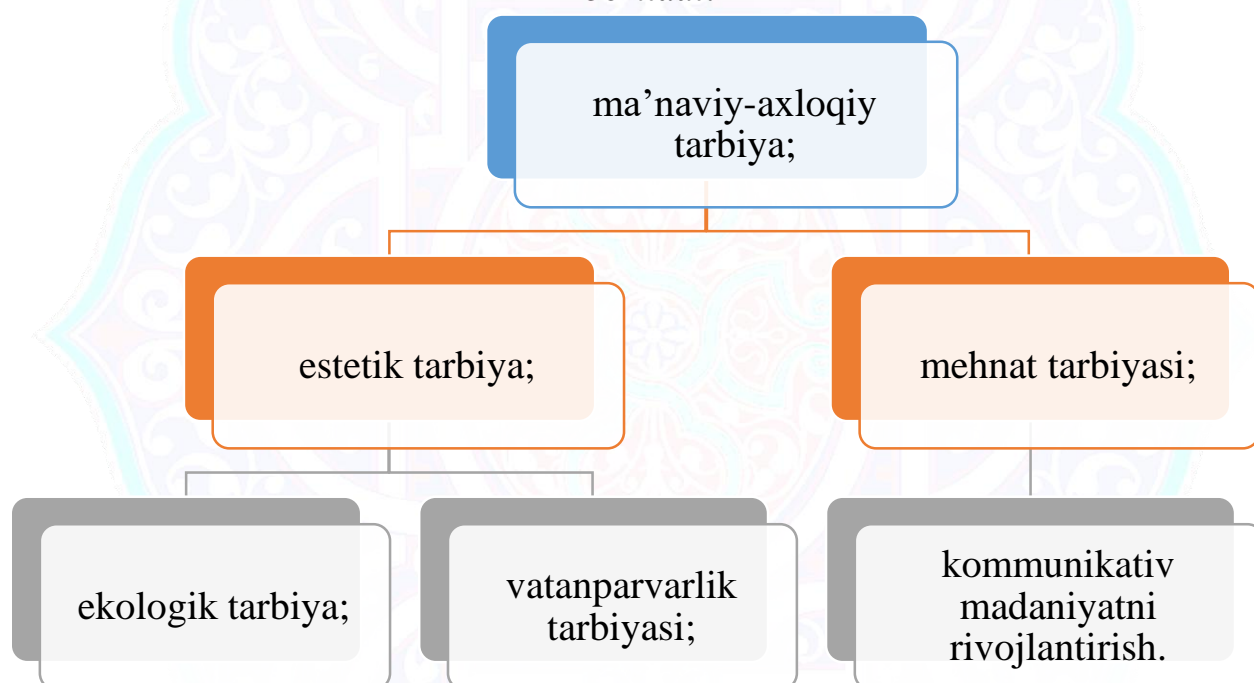
5. Jamoatchilik orasida bolalar va yoshlarimizni milliy an’analar va qadriyatlar asosida odobli va ahloqli qilib tarbiyalashning muomala odobi, kiyinishidagi milliylik va go‘zallikning zamonaviy dizayni namunalarini targ‘ib qilish, ota-onaga bo‘ladigan alohida hurmat va e’tiborning amaliy jihatlari yoshlikdan sog‘lig‘ining qadriga yetishning ahamiyati, zararli odatlardan saqlanishda irodaviy tarbiyalash muhimdir.

6. Bilim va hunar o‘rganish kishini baxt saodatga erishishining kaliti ekanligi haqidagi ochiq muloqot va suhbatlar tarbiyachilar, o‘qituvchilar va uztozlar amaliyotini uyushtirish uslublarini qo‘llash vaqti keldi.

7. Har qanday tarbiya jarayonida o‘rganilayotgan ob’ektni haqqoniy baholab oqni “oq” deb “qorani qora” deb, yaxshi ibratli xatti- harakatlarni, yomon illatli xatti-harakatlar bilan yonma-yon ifodalash haqiqatni anglashning eng yaxshi ishonchli uslubidir. Kezi kelganda aytish mukinki “WWW” mana buni ma’nosini avvalombor har birimiz anglab yetmog‘imiz darkor. Yani “Butun dunyo o‘rgimchak to‘ri” degan ma’noni bildiradi va bu bolani hayotida hatto yashash tarzida “oqni oq-qorani qora” deyishga bo‘lgan munosabatida juda katta muhim rol ni bajaradi.

Hayotimizning barcha sohasida erishayotgan yutuqlarimiz yaxshilikka, yangilikka, ezgulikka intilganimiz samarasidir. Zeroki, bu insonning borliqqa bo‘lgan, hayotga bo‘lgan munosabatidagi oliy tafakkur mahsulidir. Shu bilan birga hayotga ochiq ko‘z bilan qarab xom xayolga berilmaslik, sodir bo‘layotgan voqea va hodisalarni odob ahloqqa yoshlarimiz ongi shuuridagi ayrim noxush salbiy holatlardan bu o‘tkinchi holat deb ko‘z yumib ketish eng katta xatodir. Aytish mumkinki, bu ota-ona tarbiyachi uchun kechirilmas holdir. Negaki tarbiyada holatning katta kichigi bo‘lmaydi. Har qanday arziyas bo‘lib ko‘ringan tarbiyadagi noxushlik tez orada kattalashib, bolalar va yoshlarni halol yashashi topishiga ta‘sir etishi mumkin. Kelajagimiz barkamol avlod qo‘lidadir. Ularning o‘qish va mehnatda kasb hunar sirlarini o‘rganishlaridagi muvaffaqiyatlari bizning yutug‘imizdir.

Bolalarda komil inson fazilatlarini shakllantirish quyidagi yo‘nalishlarda olib boriladi:

Tarbiya jarayonini tashkil etish, bolalarni yoshlikdan yaxshi tarbiyalash ularga yaxshi odob va axloq qoidalarini o‘rgatish, zamonasining bilimli, ma‘rifatli komil kishi qilib tarbiyalash to‘g‘risida ulug‘ bobokalon alloma mutafakkir va olimlarimiz Al Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Imom al-Buxoriy, Ahmad Yassaviy ijodi hamda shaxsiy ibrat na‘munalari beqiyos tarbiya maktabidir.

Masalan Yusuf Xos Hojib qalamiga mansub “Qutadg‘u-bilik” saodatga boshlovchi kitob asarida yoshlarga beriladigan o‘rgatiladigan axloq va odob qoidalari, bilim tarbiya na‘munalari tahsinga sazovordir. Buyuk faylasuf olim va tabib Ibn Sino bola tarbiyasini uni tug‘ilmasidan oldin boshlash kerak deb bejiz aytmagan. Abu Nosir Farobiy bilim va tarbiya olish naqadar ulug‘ va mo‘tabar ne‘mat ekanini, kattalar xatti-harakatlari hamda odatlari kichiklarga ibrat va na‘muna ekanliklarini anglatishi doimo

yaxshi xulq hamda axloq odob na'munalarini har birimiz o'z faoliyatimiz bilan keyingi avlodlarga qoldirishimiz bu ulug' xikmat va ne'mat ekanini o'zining "Fozil odamlar shahri" asarida bejiz keltirilmagan.

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkin-ki, Maktabgacha ta'limda bolalarni komil inson ruhida tarbiyalash jamiyatning kelajak taraqqiyoti uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonning muvaffaqiyati pedagogning kasbiy mahorati, oilaviy tarbiya, sog'lom ma'naviy muhit va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning uyg'unligiga bog'liqdir. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga alohida e'tibor qaratish, ularda insoniy fazilatlarni shakllantirish va komil inson tarbiyasini samarali tashkil etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILIGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: "O'zbekiston", 2022.
2. Mirziyoev Sh.M. BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi. // "Xalq so'zi" gazetasi, 2017 yil, 20 sentabr, № 189 (6883).
3. Shavkat Mirziyoevning "Erkin va farovon, demokratik o'zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz". (O'zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag'ishlangan OliyMajlis palatalarining qo'shma majlisidagi nutqi 2016 yil 14 dekabr)
4. O'zbekiston Respublikasining "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.